

TILLGÄNGLIGHETSPLAN

SAMMANFATTNING

En person med funktionshinder blir handikappad först när han/hon utsätts för hinder i den omgivande miljön. För att så många personer som möjligt ska kunna leva ett fritt liv är det viktigt att göra vår miljö tillgänglig för alla invånare i kommunen utifrån deras behov. Tillgänglighetsplanen ska vara ett underlag för att en god tillgänglighet och användbarhet i byggnader och deras omgivning skapas. Kommunen ska vara ett föredöme när det gäller tillgänglighet.

En lagändring innebär att det numera ställs krav på att enkelt avhjälpna hinder mot tillgänglighet och användbarhet ska undanröjas i befintliga byggnader som innehåller lokaler dit allmänheten har tillträde och på befintliga allmänna platser. Det kan röra sig om vårdcentraler, myndigheter, idrottsanläggningar, bibliotek, affärslokaler, restauranger m.m. Med allmän plats avses gator, vägar, torg och parker. Enkelt avhjälpna hinder ska vara åtgärdade senast år 2010.

För publika lokaler kan det röra sig om att avhjälpa olika typer av brister i den fysiska miljön, som t.ex. mindre nivåskillnader eller att kontrastmarkeringar och varningsmarkeringar saknas. Enkelt avhjälpna hinder på allmänna platser kan vara brister i markbehandling, mindre nivåskillnader, eller att kontrastmarkering saknas m.m.

Det är fastighetsägarna som har ansvar för publika lokaler och allmänna platser. De ska se till att alla enkelt avhjälpna hinder mot lokalens och platsens tillgänglighet och användbarhet åtgärdas. Olika tillgänglighetskrav gäller för befintliga byggnader och för nybyggnation. Kraven är strängare vad gäller nybyggnation, medan det för befintliga byggnader endast är hinder som är enkelt avhjälpna som behöver åtgärdas.

Kartor över prioriterade stråk för arbetet med tillgänglighet i tätorterna finns i bilaga 1. Riktlinjer för tillgänglighet i Högsby kommun finns i bilaga 2. I bilaga 3 finns en checklista för inventering av enkelt avhjälpna hinder. Som bilaga finns även Boverkets föreskrifter BFS 2003:19 HIN 1 och BFS 2004:15 ALM 1, bilaga 4-5.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. Tillgänglighetsarbetet i Högsby kommun.....	4
2. Syfte och mål.....	5
3. Bilagor till tillgänglighetsplanen.....	5
4. Kommunens interna tillgänglighetsarbete.....	6
5. Privata fastighetsägares tillgänglighetsarbete.....	6
6. Utbildning och information.....	7
7. Tidplan.....	7
8. Uppföljning.....	7
9. Begreppet funktionshinder.....	8
10. Tillgänglighetsbegreppet.....	8
11. Lagar och bestämmelser.....	9
12. Plan- och bygglagen: förordningar och föreskrifter.....	10
13. Tillgänglighet i boende och fysisk planering.....	10
14. Upphandling.....	11
15. Underlagsmaterial.....	12

BILAGOR

1. Kartor över prioriterade stråk i tätorterna
2. Riktlinjer för tillgänglighet i Högsby kommun
3. Checklista för inventering av enkelt avhjälpna hinder
4. BFS 2003:19, HIN 1, Boverkets författningssamling
5. BFS 2004:15, ALM 1, Boverkets författningssamling

1. Tillgänglighetsarbetet i Högsby kommun

Nya lagkrav

En ny bestämmelse i 17 kap 21a § plan- och bygglagen (PBL) trädde ikraft den 1 juli 2001. Lagändringen innebär att det numera ställs krav på att enkelt avhjälpna hinder mot tillgänglighet och användbarhet ska undanröjas i befintliga byggnader som innehåller lokaler dit allmänheten har tillträde och på befintliga allmänna platser. Enkelt avhjälpna hinder ska vara åtgärdade senast år 2010.

Vilka lokaler och platser berörs?

Lokaler dit allmänheten har tillträde är lokaler som riktar sig till och används av allmänheten (publika lokaler). Det kan röra sig om receptioner på sjukhus, vårdcentraler, myndigheter och skolor. Andra lokaler som riktar sig till allmänheten är exempelvis idrottsanläggningar, bibliotek, teatrar, biografier, samlingslokaler, buss-, taxi-, järnvägsstationer, terminaler, apotek, kiosker, restauranger och affärslokaler. Med allmän plats avses gator, vägar, torg och parker som är redovisade som allmän plats i detaljplan eller områdesbestämmelser. Dessa är allmänt tillgängliga och avsedda för våra gemensamma behov.

När är ett hinder enkelt att avhjälpa?

Med enkelt avhjälpna hinder avses sådana hinder som med hänsyn till nyttan av åtgärden och förutsättningarna på platsen kan anses rimliga att avhjälpa. De ekonomiska konsekvenserna får inte bli orimligt betungande för fastighetsägaren, lokalhållaren eller näringsidkaren. Utförligare vägledning för bedömningen av vad som är ett enkelt avhjälpna hinder finns i 5 § BFS 2003:19, HIN 1, bilaga 4.

Vilka typer av hinder ska undanröjas?

För publika lokaler kan det röra sig om att avhjälpa olika typer av brister i den fysiska miljön, t.ex. mindre nivåskillnader, kontrastmarkeringar, varningsmarkeringar, skyltning, belysning, balansstöd och fast inredning. Enkelt avhjälpna hinder på allmänna platser kan vara brister i markbehandling, mindre nivåskillnader, kontrastmarkering t.ex. vid entréer, biluppsättningsplatser för handikappfordon eller brister i lekplatsernas utformning.

Vem ansvarar?

Det är ytterst fastighetsägarna som har ansvar för publika lokaler och allmänna platser. De ska se till att alla enkelt avhjälpna hinder mot lokalernas och platsernas tillgänglighet och användbarhet åtgärdas. Men ibland kan det finnas avtal mellan fastighetsägaren och lokal innehavaren som reglerar ansvarsfördelningen till att ansvar för lokalens eller platsens tillgänglighet hamnar på lokal innehavaren. Det finns generellt sett inga bidrag att söka för tillgänglighetsarbetet, utan det ekonomiska ansvaret vilar på fastighetsägaren. Utdrag ur Regeringens proposition 1999/2000:79 "Från patient till medborgare - en nationell handlingsplan för handikappolitiken", om ansvars- och finansieringsprincipen, s 16: "En av de grundläggande principerna inom svensk handikappolitik är den så kallade ansvars- och finansieringsprincipen. Den innebär att varje sektor i samhället skall utforma och bedriva sin verksamhet så att den blir tillgänglig för alla medborgare, inklusive personer med funktionshinder. Kostnaderna och de nödvändiga anpassningsåtgärderna skall finansieras inom den ordinarie verksamheten."

Vem har ansvaret om hinder inte åtgärdas?

Det är kommunens uppgift att övervaka efterlevnaden av plan- och bygglagen. Kontrollen av att ägarna uppfyller kraven är beroende av aktiva tillsynsinsatser från kommunens sida eller genom anmälningar från allmänheten. I Högsby kommun är det Myndighetsnämnden som an-

svarar för tillsynen. Myndighetsnämnden har enligt plan- och bygglagen rätt att vid vite förelägga fastighetsägare att åtgärda enkelt avhjälpna hinder.

När ska åtgärderna vara genomförda?

Utgångspunkten är att alla enkelt avhjälpna hinder ska undanröjas direkt. Om det av ekonomiska skäl, ”passa-på-skäl” eller dylikt finns anledning att senarelägga undanröjandet så är det möjligt. Men man bör då precisera detta i en handlingsplan. Regeringen skriver i proposition 2000/01:48: ”Tillgänglighet till offentliga lokaler och på allmänna platser” att ”aktörerna bör få en rimlig tid på sig att för att vidta erforderliga åtgärder och att åtgärderna bör ha genomförts senast vid utgången av 2010”.

Vilka skillnader finns i tillgänglighetskraven mellan befintlig byggnation och nybyggnation?

Olika tillgänglighetskrav gäller för befintliga byggnader och för nybyggnation. Kraven är strängare vad gäller nybyggnation, medan det för befintliga byggnader och allmänna platser endast är hinder som är enkelt avhjälpna som behöver åtgärdas. Generellt kan sägas att kraven för befintliga byggnader finns samlade i BFS 2003:19 HIN 1, bilaga 4 och att kraven för nybyggnation finns i Boverkets Byggregler och plan- och bygglagen med förordningar. För ändring av byggnad gäller Boverkets allmänna råd om ändring av byggnad, BÅR 1996:4. För nyanläggning av allmänna platser gäller BFS 2004:15 ALM 1, bilaga 5.

2. Syfte och mål

Syftet med tillgänglighetsplanen är att:

- förbättra tillgängligheten och användbarheten för funktionshindrade i Högsby kommun.
- informera fastighetsägare och invånare i Högsby kommun om tillgänglighetsbegreppet.
- förtydliga tillgänglighetsaspekten i den fysiska planeringen.
- hitta lösningar som ger en enhetlig utformning.
- utgöra underlag för inventering och åtgärdsprogram.

Tillgänglighetsplanen avser *enkelt avhjälpna hinder i befintlig bebyggelse* där inget annat anges. Det är inom detta område lagstiftningen ålägger oss att undanröja hindren. Genom att undanröja de enkelt avhjälpna hindren avhjälpas vi de största bristerna. Men med detta är det inte sagt att vår kommun därmed blir tillgänglig för alla. Det är naturligtvis önskvärt att *samtliga* hinder, inte bara enkelt avhjälpna, undanröjs. Men i arbetet måste en prioritering göras. Den är, som sagt, att i första hand undanröja de viktigaste och mest akuta enkelt avhjälpna hindren fram till 2010-års utgång. När de är undanröjda har Högsby kommun blivit något tillgängligare. Men därefter måste tillgänglighetsarbetet fortsätta för att hela Högsby kommun ska bli tillgänglig för alla.

3. Bilagor till tillgänglighetsplanen

Tillgänglighetsarbetet bör fokuseras på de stråk som sammanbinder orternas viktiga start- och målpunkter samt vissa specifika platser. Dessa stråk finns angivna på kartor i **bilaga 1**. Åtgärderna vid stråken ska alltid utföras så att de på ett lämpligt sätt passar in i den omgivande miljön.

Riktlinjer för hur enkelt avhjälpna hinder kan undanröjas på specifika platser finns i **bilaga 2**. I bilagan finns även riktlinjer för kommunikativ och informativ tillgänglighet.

För att utröna vad som är enkelt avhjälpna hinder bör checklistan i **bilaga 3** användas. Det pågår hela tiden en utveckling inom de områden som planen innefattar. Nya aspekter och erfarenheter tillkommer och nya lösningar tas fram. Riktlinjerna kan på relativt kort tid bli inaktuella och det är av praktiska skäl inte möjligt att ständigt göra revideringar av riktlinjerna. Riktlinjerna tjänar sitt syfte genom att all information samlas på ett och samma ställe. De bör dock alltid kontrolleras mot gällande föreskrifter och lagar.

Checklistan i **bilaga 3** kan användas av både kommunala förvaltningar och enskilda fastighetsägare för att identifiera och inventera enkelt avhjälpna hinder. Checklistan är en omarbetning av Handikappombudsmannens inventeringsformulär för lokaler. Checklistan har omarbetats på så sätt att enbart de åtgärder som avser enkelt avhjälpna hinder har tagits med. De riktlinjer som anges i bilaga 3 kan verka vägledande i arbetet med att avhjälpa dessa hinder. Även Boverkets ”Enklare utan hinder” samt Svensk Byggtjänsts ”Bygg ikapp handikapp” kan användas som uppslagsböcker i arbetet med att inventera och definiera hur hinder bäst avhjälpas.

I **bilaga 4-5** återfinns Boverkets föreskrifter BFS 2003:19 HIN 1 och BFS 2004:15 ALM 1.

4. Kommunens interna tillgänglighetsarbete

En genomgripande inventering av kommunens lokaler, allmänna platser i utemiljön, verksamhet och information utgör grunden för vad som behöver åtgärdas. Inom kommunens egen organisation genomförs inventeringen av Tekniska förvaltningen.

Tillgänglighetsinventeringen ska påbörjas under 2010. Denna inventering ska resultera i en rapport innehållande förslag till åtgärder som bör vidtas omedelbart och vilka som kan vidtas på sikt, eventuellt i samband med andra åtgärder. Rapporten ska utformas i enlighet med checklistan för inventering av enkelt avhjälpna hinder, bilaga 3.

Rapporten med förslag på åtgärder ska vara färdigställd och överlämnas till berörda politiker och tjänstemän i Högsby kommun under 2010. I rapporten ska det framgå vilka enkelt avhjälpna hinder som Tekniska förvaltningen funnit vid inventeringen. Det ska också framgå förslag på lämplig lösning och en ungefärlig kostnad för de åtgärder som föreslås.

Det är i första hand Högsby kommun som har det ekonomiska ansvaret att åtgärda de enkelt avhjälpna hindren i kommunala fastigheter och lokaler. Då lokaler ägs av Högsby kommun och en utomstående hyr lokalen är Högsby kommun ansvarig i samråd med hyresgästen. Det är Högsby kommun som har ansvar för att tillgänglighetsarbetet genomförs i enlighet med tidplanen.

5. Privata fastighetsägares tillgänglighetsarbete

Samtliga fastighetsägare, även privata sådana, har själva ansvaret för att i samråd och samarbete med hyresgäster och kommunen göra sina publika lokaler och platser tillgängliga. Tillgänglighetsplanen med bilagor kan användas även av andra fastighetsägare än kommunen.

Privata fastighetsägare rekommenderas att använda den av Tekniska förvaltningen framtagna checklistan, bilaga 3, för att själva säkerställa en god tillgänglighetsnivå.

6. Utbildning och information

Kommunen internt

Tekniska förvaltningen ska under 2010 utse en eller flera personer som ska ansvara för inventeringen inom Högsby kommun. De berörda personerna kommer att få en utbildning av en tillgänglighetskonsulent som bekostas av ett statligt bidrag från SKL, Sveriges Kommuner och Landsting. De personer som ingår i utbildningssatsningen kommer sedan att få i uppdrag att se till att kunskapen om tillgänglighet sprids inom organisationen. Berörda personer, såsom fastighetsskötare, handläggare av byggärenden, byggnadsinspektörer m.fl., kommer att bli involverade och informerade om betydelsen av tillgänglighet i deras dagliga arbete.

Privata fastighetsägare

Ett informationsbrev kommer att skickas ut till privata fastighetsägare med information om den nya lagändringen och Högsby kommuns arbete med Tillgänglighetsplanen. I informationsbrevet följer också kontaktuppgifter till Tekniska förvaltningen avsedd för personer med frågor angående kommunens tillgänglighetsarbete. Även Boverkets broschyr "Enkelt avhjälpta hinder - broschyr för fastighetsägare" kommer att ingå i utskicket. Kommunens näringslivsenhet kan också sprida information till företagare om tillgänglighetsarbetet.

7. Tidplan

Enligt den nya bestämmelsen i 17 kap 21a § plan- och bygglagen (PBL) bör målsättningen vara att enkelt avhjälpta hinder i offentliga lokaler och på allmänna platser ska bli åtgärdade direkt eller senast vid utgången av 2010. Om det av ekonomiska skäl, "passa-på-skäl", eller dylikt finns anledning att senarelägga undanröjandet så är det möjligt. Men då bör detta framgå i en handlingsplan.

Tekniska förvaltningen ska under 2010 ta fram en rapport med förslag på lämpliga åtgärder som enligt Tekniska förvaltningens tolkning skulle undanröja enkelt avhjälpta hinder i Högsby kommun. Rapporten kommer att överlämnas till berörda beslutsfattare och tjänstemän på Högsby kommun. Därefter får de i uppdrag att ta ställning till åtgärdsförslagen och vidta de lämpliga åtgärder som skulle undanröja de enkelt avhjälpta hindren.

Privata fastighetsägare kommer att under 2010 få ett informationsbrev som en påminnelse om den nya lagändringen. Sedan får de tiden fram till årsskiftet 2010-2011 på sig att göra sina publika lokaler och platser tillgängliga. Kommunen kommer under hela processen vara delaktig och hjälpa till i deras tillgänglighetsarbete. Det är också möjligt att kommunen kan komma att göra inventeringar på vissa privatägda publika lokaler och platser.

8. Uppföljning

Tillgänglighetsplanen ska aktualiseras och vid behov revideras av kommunfullmäktige varje mandatperiod. Kommunstyrelsen ansvarar för en årlig uppföljning. Samtliga förvaltningar ska från och med år 2010 redovisa både planerade och genomförda åtaganden i enlighet med den

framtagna rapporten med förslag på åtgärder i budget och verksamhetsplan samt i verksamhetsberättelse i samband med årsboks slutet. Varje förvaltning, stiftelse eller bolag i kommunen ansvarar för att den egna verksamheten lever upp till gällande krav på tillgänglighet.

9. Begreppet funktionshinder

Begreppet funktionshinder innefattar ett stort antal funktionsnedsättningar i olika befolkningsgrupper. Människor kan ha funktionsnedsättningar på grund av fysiska eller intellektuella skador eller sjukdomar, syn- eller hörselskador eller sjukdomar, medicinska tillstånd eller mentalsjukdomar. Sådana skador, tillstånd eller sjukdomar kan vara av bestående eller övergående natur. Funktionshindret blir till ett "handikapp" när den drabbade ej kan delta i samhällslivet på samma sätt som andra. Uppmärksamheten måste då sättas på de brister både i miljö och olika samhällsområden, som exempelvis information, kommunikation och utbildning, som hindrar människor med funktionsnedsättningar från att delta på lika villkor.

Exempel 1: En rullstolsburen person har ett funktionshinder. Om personen har ett resmål och kommer fram till en trappa som är ett hinder, då blir personen handikappad.

Exempel 2: En person har ett funktionshinder i form av hörselskada. Personen blir handikappad först då inte tillräckliga hörhjälpmedel finns tillgängliga att använda.

En stor del av funktionshindren är inte synliga, t.ex. hörselskador och synnedsättningar. Ibland kan denna grupp glömmas bort då funktionshindret inte är lika uppenbart. Till exempel är det inte lika synligt att en teleslinga saknas som avsaknaden av en rullstolsramp. I boken "Sanning och konsekvens" utgiven av Hörselskadades Riksförbund och i Synskadades Riksförbunds broschyrer finns mer information.

I boken "HANDIKAPP - Vad är det?" utgiven av Statens handikappråd, finns en sammanställning av de olika handikappgrupper som finns bl.a.

- blinda och synskadade
- döva och hörselskadade
- psykiskt funktionshindrade
- intellektuellt funktionshindrade
- rörelsehindrade
- medicinskt funktionshindrade
- dyslektiker

Även olika former av allergier kan räknas som ett handikapp.

Det är minst 1,2 miljoner människor i Sverige som kan antas ha någon form av permanent funktionsnedsättning (Källa: Hjälpmedelsinstitutet). Siffran motsvarar 13 % av befolkningen och det innebär för Högsby kommuns del ungefär 767 personer. Siffran förväntas öka i framtiden beroende av åldersstrukturen i kommunen.

10. Tillgänglighetsbegreppet

Fysisk tillgänglighet

Inom- och utomhusmiljöer måste vara tillgängliga för funktionshindrade. Alla måste till exempel kunna ta sig fram i byggnader, ta sig till och från arbetet och delta i kultur- och fritidsaktiviteter. Vid byggnationer, reparationer och städning måste allergiframkallade ämnen undvikas. Det måste alltid finnas alternativ kost för personer som har särskilda behov när det gäller mat.

Kommunikativ tillgänglighet

Ibland kan det behövas hjälpmedel för att kommunikationen ska fungera människor emellan. Därför måste det finnas tolkar, fungerande teleslingor, god akustik och belysning.

Informativ tillgänglighet

Alla medborgare måste kunna ta del av information av olika slag. Därför måste tryckt och digital information vara tydligt utformad och vid behov gå att få på punktskrift, lättläst, kassett eller diskett. I vissa sammanhang måste talad information kompletteras av visuell. Webbsidor på Internet måste vara utformade så att de är tillgängliga även för personer med funktionsnedsättning.

Psykosocial tillgänglighet

Negativa attityder och dåligt bemötande kan vara ett stort hinder i kontakten med människor. Därför måste politiker, tjänstemän och allmänhet få kunskap om vad det innebär att leva med en funktionsnedsättning.

11. Lagar och bestämmelser

FN:s standardregler

1993 antog FN:s generalförsamling standardregler för att tillförsäkra människor med funktionsnedsättning jämlikhet och delaktighet. Reglerna innehåller tydliga principiella ståndpunkter när det gäller rättigheter, möjligheter och ansvar. De ger konkreta förslag till hur ett land kan undanröja hinder för personer med funktionsnedsättning och därmed skapa ett tillgängligt samhälle. Standardreglerna är ett moraliskt och politiskt åtagande som medlemsstaterna tar på sig. Sveriges kommuner har av Regeringen uppmanats att arbeta utifrån dessa regler. De är inte juridiskt bindande, men om de följs av många kan de bli internationell praxis.

En nationell handlingsplan

I proposition 1999/2000:79 ”Från patient till medborgare - En nationell handlingsplan för handikappolitiken” föreslår regeringen nationella mål och inriktning för handikappolitiken. Regeringen bedömer att insatserna under de närmaste åren bör koncentreras till företrädesvis tre huvudområden:

- att se till att handikapperspektivet genomsyrar alla samhällssektorer,

- att skapa ett tillgängligt samhälle, samt
- att förbättra bemötandet.

12. Plan- och bygglagen: förordningar och föreskrifter

Befintliga byggnader

Av 17 kap 21 a § plan- och bygglagen framgår följande: I byggnader som innehåller lokaler dit allmänheten har tillträde och på allmänna platser skall enkelt avhjälpta hinder mot lokalernas och platsernas tillgänglighet och användbarhet för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga undanröjas i den utsträckning som följer av föreskrifter meddelade med stöd av denna lag. De föreskrifter som avses är Boverkets föreskrifter och allmänna råd BFS 2003:19 HIN 1, bilaga 4, om undanröjande av enkelt avhjälpta hinder i befintliga publika lokaler och på allmänna platser.

Nybyggnation och nyanläggning

Vid nybyggnad och nyanläggning är kravet på tillgänglighet ovillkorligt. Kraven finns i bland annat plan- och bygglagen, lagen om tekniska egenskapskrav på byggnadsverk samt i föreskrifter till dessa lagar, plan- och byggförordningen, Boverkets byggregler samt gällande anläggning av allmänna platser i BFS 2004:15 ALM 1, bilaga 5. Byggherren har ansvaret för att arbetet utförs i enlighet med lagkraven.

13. Tillgänglighet i boende och fysisk planering

Myndighetsnämnden har tillsynen över att kravet på tillgänglighet uppfylls i den fysiska planeringen och boendemiljön. Plan- och bygglagen innehåller föreskrifter om att bland annat bostäder ska vara tillgängliga för funktionshindrade. Bestämmelsen gäller vid nybyggnad och större ombyggnader. Det ställs även krav på handikappanpassning av tillfartsvägar mellan hus och tomtgräns.

- Myndighetsnämnden ska se till att plan- och bygglagen efterlevs vid om- och nybyggnationer.
- I samband med fysisk planering ska i erforderlig omfattning tidigt samråd ske med sakkunnig inom tillgänglighetsområdet samt Kommunala Handikapprådet. Kommunala Handikapprådet får redan idag yttra sig över samtliga planförslag som arbetas fram av Miljö- och byggnämnden.
- I samband med bygglov ska i erforderlig omfattning en tillgänglighetsplan upprättad av sökanden ingå i handlingarna.
- I samband med tillsynsarbete, såsom byggsamråd, ska tillgänglighetsaspekterna be-lysas och beaktas.
- Vid bygg- och anläggningsprojekt ska tillgänglighetsaspekter beaktas i samband med projektering och genomförande.

- Myndighetsnämnden har tillsynsansvaret att enkelt avhjälpta hinder i befintlig byggnation åtgärdas.

14. Upphandling

Kommunen har i sin roll som upphandlare en unik möjlighet att påverka att tillgänglighetsaspekten beaktas inom en rad samhällsområden. Kommunen får inte köpa in produkter eller tjänster som utestänger människor med funktionsnedsättning. I all kommunal upphandling skall målet vara att personer med funktionshinder ska ha möjlighet att använda samma varor och tjänster som andra. Tydliga krav på tillgänglighet och användbarhet skall därför ställas vid upphandling.

- Kommunen ska vid behov utforma förfrågningsunderlagen på sådant sätt att leverantörer erinras om gällande bestämmelser om tillgänglighet.
- Kommunen ska göra en översyn av kommunens inköps- och upphandlingsreglemente så att tillgänglighetsaspekterna beaktas.
- Ställ specificerade krav på tillgänglighet och användbarhet vid upphandling av arkitekter, övriga projektörer och entreprenörer.
- Krav på tillgänglighet och användbarhet bör ställas innan hyreskontrakt tecknas då kommunen hyr lokaler.

15. Underlagsmaterial

Litteratur

Agenda 2002 Kommunen, *Handikappförbundens samarbetsorgan 1999*
Astma- och allergiförbundets material
Att orientera med hjälp av ledytor, *Vägverket Publikation 2004:158*
Bygg ikapp handikapp, *Svensk Byggjänst*
Enklare utan hinder, Boverket (www.boverket.se)
Funktionshinder, miljö, handikapp, *Vägverket Region Skåne*
Gator för alla, *Svenska Kommunförbundet*
Handikappombudsmannen (HO) 2003 Riktlinjer för inventeringsformulär m.m.
Handikapplan för Lunds kommun 2000 - 2002
Hörselskadades Riksförbund Lathund för gångpassager/övergångsställen, *Vägverket Region Väst* (www.vv.se)
Stadsplanera istället för trafikplanera och bebyggelseplanera, *Boverket 2002*
Synskadades Riksförbunds material
Tillgänglig stad, *Svenska Kommunförbundet*
Tillgänglighetskontroll av byggda projekt i Göteborg, *Vägverket*
Trafikbanken, *Vägverket och Svenska Kommunförbundet*
Utrymnings säkerhet för rörelsehindrade, *Räddningsverket 2001*
Växjö kommuns handikappolitiska program 2002 – 2010

Lagstiftning och förarbeten

AFS 2000:42 Arbetarskyddsstyrelsens föreskrifter för arbetslokaler
ALM 1 Boverkets föreskrifter BFS 2004:15
Arbetsmiljölagen (1977:1160)
Bemötandeutredningen SOU 1999:21
BÄR 1996:4 Allmänna råd om ändring av byggnader
BFS 1993:57, BBR, Boverkets byggregler, framförallt 3, 5, 8 kap
Diskrimineringslagen (2003:307)
FN:s standardregler 1993
Förordningen (2001:526) om statliga myndigheternas ansvar för genomförandet av handikappolitiken.
HIN 1 Boverkets föreskrifter BFS 2003:19
Kommittédirektiv till PBL 1992:104
Regeringens prop. 1985/86:1 Plan- och bygglagen
Regeringens prop. 1993/94:178 Användningsförbud
Regeringens prop. 1999/2000:79 Från patient till medborgare
Regeringens prop. 2000/01:48 Tillgänglighet till offentliga lokaler och på allmänna platser

Internet

<http://www.ho.se> (Handikappombudsmannen)
<http://www.boverket.se> (Boverket)
<http://www.socialstyrelsen.se> (Socialstyrelsen)
<http://www.vv.se> (Vägverket)
<http://www.w3.org/WAI> (Riktlinjer för tillgängligt Internet)